

1844-1845 OSMANLI ARŞİV KAYITLARINA GÖRE KILMIGAD KAZASI VERGİ YÜKÜ

Tax Load Of Kilmigad District According To 1844-1845 Ottoman Archive Records

Dr. Öğretim Üyesi. Sezgin ZABUN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Sivas/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2566-2513>

ÖZET

1844-1845 yılları temettuat defterleri, Tanzimat Fermanı'nı izleyen uygulamalar çerçevesinde kaydedilmiş önemli belge niteliğindedir. Resmi belgedir. Kayıtlarda ihmal ve istisna edilen hane yoktur. Zengin-fakir, Müslim-gayrimüslim her hanenin kaydı tutulmuştur.

Temettuat defterlerinde kazanca kaynaklık eden her şey kazanç miktarıyla birlikte kaydedilmiştir. Tarımsal alanlar, mezru yahut gayrimezru, büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar, yük ve binek hayvanları olarak kayıt altına alınmıştır. Meslekler ve gelir miktarları da kayıtlarda mevcuttur. Alınan vergiler, hangi iktisadi faaliyetten kaynaklandığı anlaşılacak şekilde kayıtlıdır.

Kilmigad kazası, günümüz idari yapılanmasında tüzel kişiliği olmayan kazalardandır. Kazaya tabi köylerin çok büyük çoğunluğu, günümüzde Sivas ili Yıldızeli ilçesine bağlıdır. Birkaç tanesi Tokat ili Artova ve Yeşilyurt ilçelerinin köyleri durumundadır. Bu çalışmayla kazanın ekonomik durumu hakkında bilgi vermek ve yeni çalışmalara zemin hazırlamak istedim.

Anahtar Kelimeler: Kilmigad Kazası, Temettuat, Vergi Yükü, Sivas.

ABSTRACT

Temettuat registers between 1844-1845, it is an important document recorded within the framework of the practices following the Tanzimat Edict. It is the official document. There is no neglected and exempted household in the records. Rich-poor, Muslim-non-Muslim, every household is logged.

In the Temettuat registers, everything that caused the income was recorded together with the amount of the income. Agricultural fields, hamlet or illegitimate, cattle and sheep, cargo and passenger animals were recorded. Occupations and income amount recorded. Taxes levied, registered to understand which economic activity originates from.

Kilmigad district, it is one of the districts without legal personality in today's administrative structure. The vast majority of villages subject to district, today it is connected to Yıldızeli district. A few of them are connected to Artova and Yeşilyurt districts. To give information about the economic situation of the district with this study and I wanted to lay the groundwork for new studies.

Keywords: Kilmigad District, Temettuat, Tax Burden, Sivas.

1. GİRİŞ

Vergi, "kamusal hizmetler" kadar eskidir. Zira verginin gerekçesi devletten sağlanan kamusal hizmetlerdir. Sağlık, güvenlik, ulaşım, alt yapı, eğitim vb. hizmetler devlet veya yetkilendirdiği kamu kuruluşları eliyle temin edilir. Bu hizmetlerin temini ve sürdürülmesi için finansman sağlanması gereklidir. Verginin gerekçesi ve lüzumu söz konusu olduğunda otoritenin vergiyi yasal hale getirmesi gerekir.

Vergi yükü, otoritesine tabi olduğunuz devlete, kamusal hizmetleri mukabilinde yaptığınız ayni veya nakdi katkıdır. Yaptığınız katkının bütçeniz içindeki payı önemlidir. Bu payın büyüklüğü verginin kaynağı olan vergi mükelleflerine "yük" getirmektedir. Bu "yük" her mükellef için aynı derecede taşınabilir değildir. Kamu hizmetlerinin sürdürülebilmesi için vergi tahakkuku ve etkin tahsili kaçınılmazdır. Ancak vergi yükünün adil olması, toplumun dezavantajlı kesimlerinin gözetilmesi, avantajlı kesimlerinin bu yüke daha çok katkı vermesi beklenir. Verginin adaleti ilkesinin uygulamada dikkate alındığı kanaatinin mükelleflerde oluşması gerekir.

Verginin yasal dayanağı olmak zorundadır. Otorite tahakkuk ettireceği vergiyi yasal çerçevesini, dayanağını, miktarını belirleyen bir düzenleme yapmalıdır. Kamuoyu da bu konuda doğru bir şekilde

bilgilendirilmelidir. Verginin keyfi değil zaruri olduğu hususunda kamuoyu aydınlatılmalıdır. Bu tür bilgilendirmelerin verginin etkinliğine katkı yapması muhtemeldir.

Verginin zamanında ve yasada belirlenen miktarda yapılması önemlidir. Vergi ahlakı denilen bu husus vatandaşlık bilinciyle alakalıdır. Vatandaşlık haklarıyla vatanın nimetlerinden faydalanan insanların, külfetlerine de katlanması icap eder. Vergi muafiyeti herkes için anlaşılabilir, kabullenilebilir derecede makul ve izah edilebilir olmalıdır. Otorite bu konuda "adil" olma ilkesini zedelememelidir. Vergi alacaklarının, oluşan yasal faizlerinin sık sık affa uğraması, bu yönde bir beklentiye yol açabileceği gibi otoritenin "adil" olduğu kanaatini de zedeleyecektir.

Kilmigad kazası günümüzde tüzel kişiliği olmayan kazalardandır. Bu kazaya tabi köyler günümüzde büyük çoğunlukla Yıldızeli kazasına bağlı olarak mevcudiyetlerini korumaktadır. Birkaç köy Tokat ili kazaları Artova ve Yeşilyurt kazalarına bağlı olarak mevcuttur. Karasal iklimin egemen olduğu köyler yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve kar yağışlı geçirir. Sert iklimi nedeniyle esasen tarım ve hayvancılığa da elverişli olduğu söylenemez. Köylerin bir kısmı dağlık ve ormanlıktır bu durum tarım arazilerini kısıtlamaktadır.

Çalışmamıza kaynaklık eden temettüat defteri 1260-1261 (1844-1845) yılı verilerini kapsamaktadır. Bu kapsamda temel iktisadi faaliyet olan tarım ve hayvancılık ile ilgili hanelerin varlıkları, kazançları ve kazançlarından ödedikleri vergi kayıtları mevcuttur. Bu köylerde ekseriyetle buğday, arpa, mercimek ve fiğ üretildiği, öküz, inek, at, katır ve eşek yetiştirildiği kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Ortalama % 21 vergi yükü altındaki köylerin "devletin yükünü alma" noktasında üzerlerine düşeni yaptıkları söylenebilir. Bu çalışma 19. yy da Kilmigad kazasındaki köylülerin ortalama gelirleri üzerindeki verginin belirlenmesi ve değerlendirilmesini amaçlamaktadır.

2. KİLMİGAD KAZASI

Kilmigad, 1500'lü yıllarda Tokat'a bağlıdır. H.1266(M.1849-1850) Salnamesinde de Sivas Eyaleti'nin (Tokat'ın da içinde olduğu) Sivas Livasına bağlı bir nahiye olarak yer almıştır ve konumunu yıllar boyu devam ettirmiştir. 1867 düzenlemesi ile kazalar ve bağlı nahiyeleri belirlenince, Tonus'a bağlandı.1876'da Yıldızeli nahyesinin kaza konumuna yükseltilmesi üzerine (H. 1287, M. 1870-1871) Yıldızeli kazasının nahiyesi olmuştur. Bu yerleşme yerinin bir diğer ismi de Belcik' tir. (Mutlu, 2011:85). Osmanlı arşiv belgelerinden 1254 (M. 1838) nüfus defterinde " Sivas sancağında vaki Kilmigad kazası..."ve Kaza' ya ait temettüat defterlerinde ise " Sivas sancağında kain Kilmigad kazası..." ifadelerinden Kilmigad' in daha önce kaza statüsü kazandığı ve Sivas'a tabi olduğu anlaşılmaktadır.

Kilmigad kazası, Türkiye Cumhuriyeti idari yapılanmasında bu isimle bir yer bulamamıştır. Ancak kazaya tabi köylerin kahir ekseriyeti tüzel kişiliklerini korumaktadır. Bahse konu kaza Sivas- Ankara kara yolunun 60. Kilometresindeki " Yaraş Beli" mevkiinden itibaren batıya doğru yaklaşık olarak 30 km derinliğe sahip olup, bu yönde Yozgat iline bağlı Akdağmadeni ilçesi ile komşudur. Doğusunda Yıldızeli ilçesi, güney yönünde, günümüzdeki Şarkışla ilçesi, kuzeyde ise Tokat iline bağlı Artova ve Yeşilyurt kazaları ile çevrelenmiştir. Kilmigad kazası 1400-1500 metre rakıma sahip olup, karasal iklime sahiptir, yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve kar yağışlıdır.

1845 tarihli Temettüat Defteri'ne göre Kilmigad Kazası'na tabi 42 adet köy vardır. 1838 tarihli Kilmigad Kazası Nüfus Defterleri' ne göre ise kazaya tabi 67 pare köy mevcuttur. Bunlardan 49 tanesi meskun olup ikamet söz konusu iken, 18 tanesi (1254) 1838 tarihli Kilmigad Kazası Nüfus Defteri'nde ki ifadeyle "kaza-i mezburde hali ve perişan-ul ahali olan kura ve mezari' defteri" terkedilmiş durumundadır.

Kilmigad kazasının temel iktisadi faaliyetleri geleneksel olarak tarım ve hayvancılıktır. Temettüat defterlerindeki kayıtlara göre kazaya tabi köylerde buğday, arpa, mercimek ve fiğ ekimi yaygın olarak yapılmaktadır. Günümüzde de benzer ürünlerin tarımı yapılmaktadır. Tabi ki bahse konu dönemde ekseriyetle bir çift öküzle işlenebilecek olan ortalama 20-30 dönüm arazi ile bir o kadarda nadasa bırakılan arazi söz konusuydu. Günümüzde ise tarım sektöründeki makineleşme sonucunda tarım yapılan alanları genişlemiştir. Aynı zamanda sulu tarım alanları artmış, gübre ve tohum ıslahı çalışmaları verimliliği arttırmıştır.

Temettüat defterleri kayıtlarına göre Kilmigad kazasına tabi köylerde büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Büyükbaş hayvancılık kapsamında sığır (öküz, inek, camız), küçükbaş hayvancılık kapsamında ise koyun ve keçi üretimi yapılmaktadır. Binek hayvanı olarak at, katır ve eşek üretildiği

temettuat kayıtlarında görülmektedir. Kayıtlarda olmamasına rağmen geleneksel olarak kümes hayvancılığı da mümkün olup tavuk, hindi, kaz ve ördek üretimi söz konusu olabilir.

3. OSMANLI DEVLETİNDE VERGİ UYGULAMALARI

Vergi “Kamu giderleri finansmanını karşılamak için devletin siyasal gücüne dayanarak gerçek ve tüzel kişilerin gelir ve malları üzerinden aldığı pay” olarak tanımlanmaktadır. Alınan bu değerler para veya mal biçiminde olabilir”(Seyidoğlu, 1999: 663). Tanımdan da anlaşıldığı üzere siyasal otorite kamu giderlerini karşılamak için otoritesi altında olan gerçek ve tüzel kişilerin gelirleri veya servetlerini esas alarak aynı veya nakdi pay alır.

Osmanlı Devleti 'de kamu giderlerinin finansmanı amacıyla şer'i ve örfi vergiler toplamıştır. Başlıca şer'i vergiler; zekât, aşar, ağnam, ganimet, haraç ve cizyedir. Örfi vergiler ise padişahın iradesi ile konmuş vergilerdir. Bu vergilerin başlıcaları; rüsum-ı örfiyye, imdadiye-i seferiye, imdadiye-i hazariye divaniye ve avarız'dır. Osmanlı Devleti sahip olduğu toprakları değerlendirmek için köylüye tahsis etti. Çift hane sistemi denilen sistem çerçevesinde ailelerin bir sezonda işleyebileceği arazinin iki katı kadar arazi tahsis edildi. Arazinin yarısı nadasa bırakıldı diğer yarısı işlendi.“Çift hane sisteminde belirtilmesi gereken esas nokta şudur: Aile emeği, bir çift öküz ve ikisi birlikte işlediği arazi, tümü birlikte bir üretim ünitesi ve dolayısıyla bir mali ünite sayılır. Alınan çift resmi şahsi (personal) vergi değildir. Daha çok bu ünitenin vergilendirilmesidir (İnalçık,2016: 251).

Osmanlı Devleti'nde ‘17.ve 18. Yüzyıllarda merkezi devletin vergi toplayabilme gücü sınırlı kalmıştı. Vergi gelirlerinin büyük bir kısmına taşradaki ayan ve yerel olarak güçlü diğer kesimler el koymaktaydı (Pamuk, 2016: 111). Yaşadığı sorunlara çözüm arayan Devlet, iltizam usulüne geçti. Bu usulde ‘ Müzayede işlerine birçok hileler karıştığı gibi halkı muti ve zavallı olan yerlerin mültezimleri daha fazla kar temin etmek için türlü eza ve cefa yaparlardı. En hafifi adamlarını bedava besletmekti. Kâtip, korucu gibi adamlar köylerde aylarca kalırlar, atları, itleriyle beraber yiyip içerlerdi. Mültezimlerden başka bu adamlarda cepleri dolu olarak yerlerine dönerlerdi.

Mültezimlerle köylüler arasında en fazla ihtilafa neden olan hususlardan biri de guğeri meselesiydi. İhaleden evvel yetişen cayır, sebze ve meyveler koyun aşarını iltizam edecek olan mültezime verilmek üzere devlet tarafından muvakkaten tayin olunan memurlar marifetiyle yazdırılır, tutulan defterler bu uğurda ihtiyar olunan masraflar kendilerinden alınarak mültezimlere verilirdi. Mültezimler alekser bu defterlerde yazılı olan şeyleri kabul etmezler, mahsul ortadan kalktığı için yeniden tespitine imkan olmadığından çıkan ihtilaf kolaylıkla halledilemezdi. Bu yüzden nizalar, hatta davalar eksik olmazdı. Köylülerin çoğu belayı başlarından atmak için ekseriya uyuşmak mecburiyetinde kalır, kanunen vermek mecburiyetinde olduğundan fazla şey verdiği olurdu. Şunu da ilave etmek lazım gelir ki halkı vurucu, kırıcı olan köylerin, hele bir parça zayıf buldukları mültezimlere, türlü oyunlar yaptıkları, büyük zararlara soktukları da eksik olmazdı. (Pakalın,1993 c.1: 98).

Uygulamalardan biri de ‘ Malikane sistemi” idi. Sistemin gayesi ihdasını ilan eden fermanında tespit ve ifade ettiği gibi sık sık değişen mültezimlerin mümkün olduğu kadar fazla kar sağlamak uğruna tahrip ettiği vergi kaynağını ihya ve idame etmek üzere değişmez bir mültezimin tasarrufuna bağlamaktı (Genç, sh. 107).

Hiçbir uygulama arzu edilen neticeyi doğurmamıştır. Vatandaşa vatandaşlık bilinci yeterince gelişmemişti, devlete ve devlet adına vergi toplayanlara güvensizlik söz konusuydu. Vergi toplayanlar karını artırmak hırsıyla verginin kaynağını kurutmakta beis görmüyorlardı.

Tanzimat (1839)'ın ilanından sonra Osmanlı vergi sistemi basitleştirilmiş pek çok vergi ve resim kaldırılmıştır. Tanzimat'ın ilanıyla birlikte pek çok alanda olduğu gibi vergi alanında da tadilat yapılmıştır. Osmanlı coğrafyasında çok çeşitli ve farklı adlarla alınan vergiler ve resimler söz konusuydu. Bu vergi ve resimlerin mümkün mertebe basitleştirilmesi ekseninde düzenlemeler yapılmıştır. Düzenlemeler sonucunda öşür (zirai ürünlerden alınan vergi), ağnam (hayvanlardan alınan vergi) ve cizye (gayrimüslim yetişkin ve geliri olan erkeklerden alınan vergi) uygulamada kalmıştır. Bu uygulamalar çerçevesinde bedeni yükümlülüklerde (angarya vs.) kaldırılmıştır. Örfi vergilerin yerine tek isimle “vergi-i mahsusa” getirilmiştir. Makalemize esas teşkil eden ‘Kilmigad Kazası Temettuat Defteri” ‘nde de “vergi-i mahsusa” kayıtları mevcuttur.

Tanzimat'ın uygulandığı yerlerde artık *tekâlif-i örfiye* adı altında alınan vergiler kaldırılarak, yerine yine tevzi' biçimde alınacak olan vergi-i mahsûsa (virgü) uygulaması başlatılmıştı. Osmanlı devlet adamı Mustafa Nuri Paşa da, uygulamada yaşanan zorluklar sebebiyle Tanzimat'la birlikte tevzi'deferi yönteminden vazgeçilerek; komşuca salımp tevzi' edilen (paylaştırılan) vergi-i mahsûsa uygulamasına geçildiğini yazmıştır. Vergi-i mahsûsa, ilk dönemlerde yılda iki defa topluluk üzerinden (ancemâ'atin) alınan ve mükelleflerin "*hal ve tahammüllerine göre komşuca ve karındaşça tevzi*" edilen bir vergi idi. Vergi-i mahsûsa, Tanzimat öncesinde alınan tekâlif-i örfiye gelirlerinin artık tek bir vergi başlığı altında toplanması ve tahrir sonucu belirlenip (kadastru yapılp) yöre halkına tevzi' edilmesiyle tahsil edilecekti.

Vergi-i mahsûsanın dağıtımı (tevezii) mükelleflerin gelir/kazanç ve servetlerine göre belirlenmekteydi. Vergi-i mahsûsanın miktarı, Maliye Nezareti tarafından yalnızca eyaletler düzeyinde belirlenmekteydi. Her eyalette bu miktar, önce kazalar ve daha sonra *mahalle ve köyler* arasında bölüştürülmekteydi (Akkuş, 2017: 44-45).

4. KİLMİGAD KAZASINDAN TAHSİL EDİLEN VERGİLER

Kilmigad kazasına tabi köylerden alınan vergiler; aşar(öşür), aded-i ağnam (ağnam), vergi-i mahsusa ve kışlakçı resmidir(kışlakkiye). Kilmigad kazasına tabi 42 adet köyde 642 hane ikamet etmekte olup, bir yılda toplam gelirleri 337 391 guruştur. Bu yıllık kazançlarından 76267 guruş vergi vermektedirler. Kazaya tabi köylerde ikamet eden hanelerin hane başına geliri 525.53 guruştur. Hane başına verdikleri ortalama vergi ise 118.79 guruştur. (Tablo: 1).

4.1. Aşar Vergisi: Toprak mahsullerinden alınan verginin adıdır Osmanlı İmparatorluğu' da "Diğer İslam hükümetleri gibi Osmanlılarda mahsulattan öşür istifası esasını kabul ve saltanatlarının sonuna kadar bu usulü idame etmişlerdir"(Pakalın, 1993:C 1: 97).

Uygulamada 1/10'unu alıp kalanını çiftçiye bırakmamış, çeşitli isimlerle , farklı bölgelerden farklı isimlerle resim olarak daha fazla vergi toplama yoluna gitmiştir. "Eski kanunlara ve defter-i hakani kayıtlarına bakıldığı surette arazinin Suriye Kıtasında "dimos" Irak kıtasında"ıktâ" Anadolu ve Rumeli kıtalarında "salariye" namlarıyla birçok rusuma tabi tutulduğu anlaşılır. Zemin, çift, bennak, ispenc, donum, bahçe, fevabih, penbe, harir vesaire bu nevi resimlerdenidir. Bunların miktarı da her yerde bir değildi. Yerine göre değişirdi"(Pakalın, 1993:C 1: 97).

Kilmigad kazasında ödenen verginin (76267 kuruş) %28.83'ü aşar vergisidir. Köylerde tarımsal faaliyet hem yasal zorunluluk hem de hayatta kalmak için zorunlu seçenektir.

4.2. Ağnam Vergisi: "Hayvanlardan alınan resim manasına olarak kullanılır bir tabirdi. Bu makamda "resmi ganem"istilahi da istimal olunurdu " (Pakalın, 1993: C 1: 25).

İslâm devletlerinde çeşitli adlarla rastlanan bu vergi, Osmanlı resmî kayıtlarında resm-i ganem, âdet-i ağnâm şekillerinde de geçer. Şer'î vergilerden sayılan ağnam resmine bazı sancak kanunnamelerinde âdet-i zekât da denmektedir (TDV İslam Ans.C.1.sh 478-479).

Kilmigad kazasında ödenen verginin (76267 kuruş) % 5.46' sı ağnam vergisidir. Ağnam vergisi oranının diğer vergiler arasındaki payından hareketle Kilmigad kazası köylerinde hayvancılığın sınırlı bir iktisadi faaliyet olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca hayvancılığın pazara dönük bir iktisadi faaliyet olmaktan daha çok hane içi ihtiyaca dönük olduğunu söylemek mümkündür.

4.3. Vergi-i Mahsusa: Osmanlı vergi sisteminde "örfi vergiler" olarak çeşitli vergiler bulunuyordu. Tanzimat yöneticileri örfi vergileri kaldırarak yerine "vergü, vergü-yi mahsusa, komşuca alınan vergi" adları ile alınan tek bir vergi getirdiler. Bu yeni vergi sisteminin tevezinde sancakların daha önce örfi vergi olarak ödedikleri vergi miktarları esas alınarak sancak düzeyinde vergi miktarı belirleniyordu. Bu toplam vergi kazalara, köylere, mahallelere ve tek tek hane reislerine "... hal ve tahammül ve temettüatına göre komşuca paylaştırılıp" her hanenin vergi yükümlülüğü belirlenmiş oluyordu. Hanelerin iktisadi gücüne göre vergi alınmasını sağlamak için 1844 yılında halkın emlak, arazi ve hayvanları, ticaret vs. gelirlerini belirleyecek temettüat tahlilleri yapılmıştır.

Kilmigad kazasında ödenen verginin (76267 kuruş) % 65.70'İ vergi-i mahsusa vergisidir. Tahsil edilen toplam verginin yaklaşık 2/3'si örfi vergidir.

4.4. Kışlakıye Resmi:

‘‘Kışın otundan ve suyundan istifade olunan arazi hakkında kullanılır bir tabirdir. Yaylak gibi kışlak da biri Defterhane-i Amire de bir veya birkaç kasaba ahalisine terk ve tahsis olunan kışlaklardır ki otundan, suyundan ancak kendilerine mahsus olan mahaller halkı istifade edip başkaları istifade edemez. İstifade edenlerden tahammüllerine göre miri için kışlakıye namıyla resim (vergi) alınır. Bu gibi kışlaklar alınıp satılmaz ve tapu ile kimseye tasarruf ettirilmez. Ahalinin rızası olmadıkça ziraat da olunamaz (Pakalın, 1993:C 1: 276).

Kilmigad kazasında yalnızca Yağlıdere karyesinde kışlakıye vergisinin kaydına rastlanmıştır. Yağlıdere karyesinde vergi-i mahsusa kaydı yok, aşar vergisi 12 guruş ve ağnam vergisinin 453 guruş ve kışlakıye vergisinin 792 guruş olduğundan hareketle şunlar söylenebilir; Yağlıdere karyesinde ikamet edenler muhtemelen ‘‘yaylacı’’ idiler, öyle olmasaydı onlara da ‘‘vergi-i mahsusa’’ tahakkuk ettirilirdi. Tayalanı dışında bütün köylerde aşar vergisi yüksek olduğu halde, Yağlıdere’de ağnam vergisi aşar vergisinden çok yüksektir. Bu kişiler temel iktisadi faaliyeti hayvancılık olan, geçici olarak ikamet eden ‘‘yaylacılar’’ olabilir.

Kilmigad kazasında hane başı gelir 525.53 guruş iken tabii olduğu Sivas sancağı merkezinde Müslüman hanelerin ortalama geliri 490.08 guruştur (Zabun, 2013: 81).Sivas sancağına bağlı kazalardan Gürün kazasında hane başına gelir 430 guruş (Eken, 1991: 85-95), Kangal kazasında 554.74 guruş (Sarıtepe, 2004: 49) ve yine Sivas sancağına bağlı kazalardan ve komşusu olan kazalardan Artukabad (Artova) kazasında köylerin toplam geliri 864195 guruş, toplam hane 1244 ve hane başına gelir 694.65 guruştur (Üçtepe, 2006: 17). Aynı dönemde Bilecik kazasında hane başı gelir 1208.24 guruş (Öztürk, 1996: 114), Larende (Karaman) kazası İbrala karyesinde ise 1192.92 (Zabun, 2014: 201) guruştur.

Yukarıdaki verilerden hareketle Kilmigad kazasında hane başı gelir dikkate alındığında bölgedeki yerleşim yerleriyle nispeten benzer olduğu, verimliliğin daha yüksek olduğu yerleşim yerlerinden düşük gelire sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 1: Kilmigad Kazasından Tahsil Olunan Vergiler

Sıra No	Köy Adları	Vergi-i Mahsusa	Oranı	Aşar	Oranı	Ağnam	Oranı	Toplam Vergi
1	Karakoç	1643	63,83	527	20,47	404	15,70	2574
2	Sekücek	712	72,21	155	15,72	119	12,07	986
3	Oylubağ	1813	65,31	957	34,47	6	0,22	2776
4	Yağlıdere	0	0,00	12	2,58	453	97,42	465
5	Akcahoca Tekkesi	1360	73,99	389	21,16	89	4,84	1838
6	Çakraz	2333	73,43	775	24,39	69	2,17	3177
7	Karavartan	160	65,84	68	27,98	15	6,17	243
8	Karalar Tekkesi	1671	62,51	912	34,12	90	3,37	2673
9	Akpınar	572	70,01	220	26,93	25	3,06	817
10	Akvıran-ı Sağır	198	47,03	217	51,54	6	1,43	421
11	Akçalı	328	77,73	87	20,62	7	1,66	422
12	Kıvşak	654	71,32	250	27,26	13	1,42	917
13	Bayezid	4822	67,54	1712	23,98	606	8,49	7140
14	Yağmurcuk	280	80,92	55	15,90	11	3,18	346
15	Akvıran-ı Kebir	2610	75,85	751	21,83	80	2,32	3441
16	Karakaya	2473	80,48	510	16,60	90	2,93	3073
17	Tat	1389	67,20	604	29,22	74	3,58	2067
18	Kaman	1669	65,53	775	30,43	103	4,04	2547
19	Çavuşlu	1014	56,77	592	33,15	180	10,08	1786
20	Çobansaray	1890	63,30	1021	34,19	75	2,51	2986
21	Sarıkaya	867	67,11	409	31,66	16	1,24	1292
22	Kavak Deresi	363	73,63	118	23,94	12	2,43	493
23	Üreğil	450	63,83	249	35,32	6	0,85	705
24	Çerdiğin	1989	56,14	1472	41,55	82	2,31	3543
25	Çubuk	1035	72,08	380	26,46	21	1,46	1436
26	Üyük	1960	67,56	899	30,99	42	1,45	2901
27	Kadıköy	1042	71,57	363	24,93	51	3,50	1456
28	Delikkaya	500	72,99	172	25,11	13	1,90	685
29	Diğer Çavuşlu(Ü)	1477	69,47	602	28,32	47	2,21	2126
30	Çukursaray	823	65,63	421	33,57	10	0,80	1254
31	Gövek	777	82,22	149	15,77	19	2,01	945

32	Ağmu	1107	62,12	617	34,62	58	3,25	1782
33	Doğulu (C)	286	68,26	122	29,12	11	2,63	419
34	Belcik	2023	67,70	927	31,02	38	1,27	2988
35	Yassıkara	383	74,95	109	21,33	19	3,72	511
36	Yüce Baca	798	72,81	283	25,82	15	1,37	1096
37	Şeyh Halil	2590	61,83	1492	35,62	107	2,55	4189
38	Baş	542	63,47	309	36,18	3	0,35	854
39	Tayalanı	0	0,00	43	100,00	0	0,00	43
40	Ekecik	1664	71,08	654	27,94	23	0,98	2341
41	Çöte	1540	76,24	442	21,88	38	1,88	2020
42	Kabuköy	1328	78,07	294	17,28	79	4,64	1701
TOPLAM								75475
	Ortalama		65,70		28,83		5,46	

Kaynak: COA. ML. VRD. d. 13930.

Ayrıca tabloda yer verilmemiş olmakla birlikte sadece Yağlıdere karyesinde 792 guruş “kışlakıyye” vergisi mevcuttur.

Tablo 1 ‘de de görüldüğü gibi Kilmigad kazasında ikamet eden Müslim nüfusun ödediği toplam vergi 75475 guruştur. Bu vergi üç tür vergiden müteşekkildir. Vergi-i mahsusa (%65.70), aşar (%28.83) ve ağnam (%5.46) vergilerinden oluşmaktadır. Vergi-i mahsusa Tanzimat uygulamaları çerçevesinde “örfi vergiler”in tümü yerine konan vergidir ve toplanan vergilerinde yüzde altmış beşten fazlasını oluşturmaktadır. Aşar vergisi oranının karşılığı (%28.83) 21759 guruştur. Osmanlı arşivlerindeki bir başka belgede de (Y.PRK. H.27.02.1275/1859) aşar vergisinin “ondokuz bin bu kadar” ve “19354 guruş” olduğu ifadeleri geçmektedir. 1859 yılına ait bu belgeden aşar vergisinin kısmen azaldığını anlıyoruz. Bu kısmi fark kurak geçen bir sezon veya kırsaldan kentlere göç ile ilgili olabilir. Ağnam vergisi ise % 5.46 ile toplanan vergi kalemleri içinde “ kışlakıyye vergisi” ni istisna edersek en düşük vergi kalemidir.

5. KİLMİGAD KAZASININ VERGİ YÜKÜ

Kendilerine vergi tahakkuk ettirilen mükelleflerin otoriteye ödediği miktardır. Bu miktarın gelire oranı, vergi yükünün “ağır”, “makul” ya da “hafif” olduğu noktasında fikir verebilir. Vergi yükünün gelirdeki payı ne kadar düşükse yükün o kadar “hafif”, ne kadar büyükse o kadar “ağır” olduğu söylenebilir.

Vergi yükünün makul ve adaletli olduğu kanaatinin vatandaşlarda özellikle mükelleflerde oluşması icap eder. Vergi muafiyetleri, vergi afları sık sık başvuru alan uygulamalar olmamalıdır. Vergi tahakkuk ettirilirken gelir dağılımını düzenleyici bir rol yüklenmeli, dezavantajlı guruplara pozitif ayrımcılık uygulanırken, üst gelir gurubunun daha çok vergi yüklenmesi sağlanmalıdır.

Osmanlı Devleti’nin uyguladığı şer’i vergiler (zekât, aşar, ağnam, cizye) dinin tanzim ettiği ve kimlerin ne kadar vereceği belirlenmiş vergilerdir. Ancak padişahın düzenlediği resim vergileri gelir dağılımını düzenleyen bir fonksiyon üstlenebilir.

Kilmigad kazasında hane başına gelir 525.53 guruş, vergi yükü ise 118.79 guruştur. Bu verilere göre vergi yükü oranı % 22.37’dir. Aynı dönemde tabi olduğu Sivas sancağı merkezi Müslüman hanelerin hane başı geliri 490.08 guruş, vergisi ise 36.4 guruştur. Bu rakamlardan hareketle vergi yükünün % 7.42 olduğu anlaşılabilmektedir. Komşusu Artukabad (Artova)da vergi-i mahsusa’ nın toplam gelire oranı ise %20.1’dir (Üçtepe, 2006: 60). Yıldızeli Kazası genelinde halkın ödediği vergi, toplam gelirin % 18,91’ini oluşturmaktadır. Bu durum cemaatlere göre incelendiğinde ise Müslümanların ödemiş oldukları toplam vergi, gelirlerinin % 18,44’ünü, (ÖZBÖLÜK, 2011: 138). Denizli köylerinde ise ahalinin vergi yükü % 15’tir (ÖZLÜ, 2006: 192).

Kilmigad Kazası’ na tabi 42 pare köyde 1844-1845 yıllarına ait “ temettüat defterleri “ kayıtlarına göre 642 hane ikamet etmektedir. Genel kabul gören her hanede beş kişinin yaşadığı varsayımından hareketle işlem yaptığımızda muhtemelen bu köylerde toplam nüfusun 3210 kişi olduğu söylenebilir. Bu köyler arasında en çok haneye sahip 3 köy sırasıyla Beyazıt (42), Çakraz (35) ve Akviran-ı Kebir (34) dir. En az haneye sahip 3 köy ise Yağmırcuk (1), Akçalı (2) ve Doğulu (3) dur. Bu köylerde hane başına en yüksek geliri olan 3 köy ve miktar sıralaması şöyledir: Yağmırcuk 1333.00 guruş, Çavuşlu (Ü) 809.64 guruş ve Beyazıt 796.83 guruştur. Hane başına en düşük geliri olan 3 köy ve miktar sıralaması şöyledir: Tayalanı 68.29 guruş, Yağlıdere 203.63 guruş ve Akviran-ı Sağır 282.14 guruştur (Tablo: 2).

Tablo 2: Kilmigad Kazası Toplam Gelirleri ve Vergileri

Sıra No	Köy Adları	Toplam Hane	Toplam Temettüat	Hane Başına Temettüat	Hane Başına Vergi	Verginin Gelire Oranı (%)	Vergi-i Mahsusa	Aşar	Ağnam	Toplam Vergi
1	Karakoç	19	10819	569,42	135,47	23,79	1643	527	404	2574
2	Sektücek	6	2774	462,33	164,33	35,54	712	155	119	986
3	Oylubağ	18	12224	679,11	154,22	22,71	1813	957	6	2776
4	Yağlıdere	8	1629	203,63	58,13	28,55	0	12	453	465
5	Akçahoca Tekkesi	23	8308	361,22	79,91	22,12	1360	389	89	1838
6	Çakraz	35	15635	446,71	90,77	20,32	2333	775	69	3177
7	Karavartan	6	1432	238,67	40,50	16,97	160	68	15	243
8	Karalar Tekkesi	33	11595	351,36	81,00	23,05	1671	912	90	2673
9	Akpınar	9	3325	369,44	90,78	24,57	572	220	25	817
10	Akviran-ı Sağır	7	1975	282,14	60,14	21,32	198	217	6	421
11	Akçalı	2	1351	675,50	211,00	31,24	328	87	7	422
12	Kıvşak	11	4359	396,27	83,36	21,04	654	250	13	917
13	Bayezid	42	33467	796,83	170,00	21,33	4822	1712	606	7140
14	Yağmuncuk	1	1333	1333,00	346,00	25,96	280	55	11	346
15	Akviran-ı Kebir	34	14971	440,32	101,21	22,98	2610	751	80	3441
16	Karakaya	17	8120	477,65	180,76	37,84	2473	510	90	3073
17	Tat	16	7971	498,19	129,19	25,93	1389	604	74	2067
18	Kaman	25	11997	479,88	101,88	21,23	1669	775	103	2547
19	Çavuşlu	16	10155	634,69	111,63	17,59	1014	592	180	1786
20	Çobansaray	27	16813	622,70	110,59	17,76	1890	1021	75	2986
21	Sarıkaya	13	6047	465,15	99,38	21,37	867	409	16	1292
22	Kavak Deresi	3	1800	600,00	164,33	27,39	363	118	12	493
23	Üreğil	7	3759	537,00	100,71	18,75	450	249	6	705
24	Çerdiğin	22	16884	767,45	161,05	20,98	1989	1472	82	3543
25	Çubuk	11	5620	510,91	130,55	25,55	1035	380	21	1436
26	Üyük	18	12697	705,39	161,17	22,85	1960	899	42	2901
27	Kadıköy	15	7168	477,87	97,07	20,31	1042	363	51	1456
28	Delikkaya	5	2961	592,20	137,00	23,13	500	172	13	685
29	DiğerÇavuşlu(Ü)	14	11335	809,64	151,86	18,76	1477	602	47	2126
30	Çukursaray	13	6438	495,23	96,46	19,48	823	421	10	1254
31	Gövek	7	2580	368,57	135,00	36,63	777	149	19	945
32	Ağmu	20	10046	502,30	89,10	17,74	1107	617	58	1782
33	Doğulu (Ç)	3	1741	580,33	139,67	24,07	286	122	11	419
34	Belcik	23	12738	553,83	129,91	23,46	2023	927	38	2988
35	Yassıkara	5	2798	559,60	102,20	18,26	383	109	19	511
36	Yüce Baca	7	4619	659,86	156,57	23,73	798	283	15	1096
37	Şeyh Halil	32	21576	674,25	130,91	19,42	2590	1492	107	4189
38	Baş	11	3981	361,91	77,64	21,45	542	309	3	854
39	Tayalamı	7	478	68,29	6,14	9,00	0	43	0	43
40	Ekecik	22	8460	384,55	106,41	27,67	1664	654	23	2341
41	Çöte	22	8006	363,91	91,82	25,23	1540	442	38	2020
42	Kabuköy	7	5406	772,29	243,00	31,47	1328	294	79	1701
	TOPLAM	642	337391	525,53	117,56	22,37				75475

Kaynak: COA. ML. VRD. d. 13930.

Bahse konu köylerde hane başına en yüksek vergi veren 3 köy ve verilen vergi miktarı şöyledir: Yağmuncuk 346.00 guruş, Kabuköy 243.00 guruş ve Akçalı 211.00 guruştur. Bu köyler verginin gelire oranı yönünden değerlendirildiğinde en yüksek oranlı vergi veren köyler sırasıyla: Karakaya % 37.84, Yağlıdere % 28.55 ve Yağmuncuk % 25.96 oranındadır. Hane başına en düşük oranlı vergi veren 3 köy ve oranları şöyledir: Tayalamı % 0, Karavartan % 16.97 ve Çavuşlu % 17.59' dur (Tablo: 2).

Kilmigad Kazasına bağlı köylerde hane başına gelir 553.83 guruş, hane başına ortalama vergi 118.79 guruştur. Bu verilere göre hane başına vergi yükü % 22.37' dir (Tablo: 2).

6. SONUÇ

Vergi, devletin giderlerini karşılayabilmek için vatandaşlarından aldığı aynı veya nakdi paydır. Vergiye kaynaklık eden maldan mal olarak vergi alınmışsa bu durumda "aynı" vergi alınmıştır. Vergi para cinsinden alınmışsa bu durum da "nakdi" vergi söz konusudur. Verginin temel fonksiyonu kamu giderlerinin finansmanıdır. Ancak verginin başka fonksiyonları da vardır. Gelir dağılımındaki eşitsizliği

gidermek için “ artan oranlı vergi “ uygulamasından faydalanılması, enflasyon ve işsizlikle mücadelede de vergi uygulamalarının etkili olabileceği gibi.

Vergi uygulamaları muhtemelen “devlet” kadar eskidir. Önce devletin kurulması, kamusal hizmetlerin ortaya çıkması ve sonrasında bu hizmetlerin finansmanının söz konusu olması icap eder. İnsanların başlangıçta avcı ve toplayıcı oldukları kabul edilir. Bu dönemde devletin temel unsurları olan otorite, sınırları belirlenmiş toprak ve otoritenin otoritesini kabul etmiş insanlardan oluşan bir devlet yoktur. Muhtemelen devlet “Tarım Devrimi”n den sonra üretimin başlaması ve yerleşik hayata geçmesiyle söz konusu olmuştur.

Osmanlı Devleti de diğer bütün devletler de olduğu gibi vergi toplamıştır. Osmanlının topladığı vergileri genel olarak şer’i ve örfi vergiler şeklinde ikiye ayırabiliriz. Şer’i vergiler arasında en önemli vergi kalemi aşar vergisidir. Toprak mahsullerinden alınan aşar yahut öşür genellikle 1/10 nispetinde uygulanırdı. Ancak toprağın verimliliğine göre 1/5, 1/6 gibi farklı oranlarda uygulanmıştır. Ayrıca zekât ve cizye vergileri söz konusuydu. Örfi vergiler arasında muamelat resimleri, cezalar (çift bozan), resm-i arus, resm-i asiya, başlar, gümrük resimleri ve aded-i ağnam resimleri gibi vergiler vardır.

Kilmigad kazası 42 pare köyden oluşan Sivas sancağına tabi kazalardan biridir. Yer aldığı coğrafi konuma göre doğusunda Yıldızeli, kuzeyinde Artova, batısında Akdağmadeni ve güneyinde Şarkışla kazaları ile çevrilidir. Karasal iklime sahiptir. Tarımı yapılabilen ürünler sınırlıdır. Ekseriyetle buğday, arpa, sınırlı miktarda mercimek ve fiğ yetiştirilmektedir. Tabiatıyla Kilmigad kazasından alınan vergiler Vergi-i mahsusa yahut aşar ve aded-i ağnam vergilerinden ibarettir. Yağlıdere köyü için diğer vergilerin kaydı olmadığı halde “ kışlakiyye vermiş olduğu “ ibaresiyle tahakkuk ettirilen farklı bir vergi kaydına rastlanmıştır.

Vergi yükü kısaca vergiye kaynaklık eden matraha hangi oranda vergi tahakkuk ettirildiğini açıklar. Kilmigad kazasında toplam temettüat 337391 guruş, toplam vergi ise 76267 guruştur. Bu rakamlara göre verginin gelire oranı % 22.37 ‘ dir. Kilmigad kazası köyleri vergi yükü % 10-25 aralığında olup istisnaları vardır. Köylerdeki hane başı ortalama vergi 118.79 guruştur. Vergi yükü oranlarındaki farklılıkların nedeni vergiye kaynaklık eden ürünlere (buğday, arpa, mercimek, fiğ vb.) uygulanan katsayıların farklı olması olabilir. Aynı şekilde aded-i ağnam vergisi de sığır, koyun, keçi olmasına ve bunların sağmal olup olmamasına, at, eşek söz konusu olduğunda ise “ döllü” olup olmamasına göre gelir matrahına katkısı değişmektedir. Bu gibi farklılıklar vergi yükü oranlarındaki farklılıkları izah edebilir.

Sonuç olarak yaklaşık olarak % 22.37 bulduğumuz vergi yükünün benzer uygulamalara da bakarak normal olduğu söylenebilir. Kilmigad kazasının 42 pare köyden oluşan kırsal bir alan olduğu ve köydeki temel iktisadi faaliyet tarım ve hayvancılık olduğu anlaşılmaktadır. Tarım ürünlerinden alınan aşar vergisinin en az % 10 olduğu göz önünde bulundurulursa sanırım mevcut kazanç -vergi ilişkisi daha iyi anlaşılacaktır.

KAYNAKÇA

BOA ML. VRD: TMT. d. 13930.

BOA:Y.PRK. H. 27.02.1275.

AKKUŞ, Yakup, (2017), Osmanlı Maliyesi Literatüründe İhmal Edilmiş Bir Tartışma: Tevzi Defterlerinden Vergi-i Mahsusa’ ya Geçiş, *Tarih Dergisi, Sayı 65 (2017 / 1)*, 29-62. İstanbul.

EKEN, Galip, (1991), “Temettüat Defterlerine Göre Gürün”, *Revak Dergisi, Sivas*.

GENÇ, Mehmet, (2014), Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Ekonomi, Ötüken Yay. , İstanbul.

İNALCIK, Halil, (2016), Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar 1, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul.

MUTLU; N. Yücel, (2011), Sivas İli İdari Birimlerine Ait Eski ve Yeni Yer Adları (1847-2011), Buruciye Yay., Ankara.

ÖZBÖLÜK, Rıza, (2011), 19. Yüzyılda Yıldızeli Kazası, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

ÖZLÜ, Hülya, (2006), XIX. Yüzyılda Denizli Merkez Kazasına Bağlı Köylerin Sosyo-Ekonomik Durumu (Temettüat Defterlerine Göre), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Ün. Sos. Bil. Ens., Denizli.

- ÖZTÜRK, Sait, (1996), Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik, Kitabevi Yay., İstanbul.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, (1993), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, MEB Yay. İstanbul.
- PAMUK, Şevket, (2016), Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul.
- SARITEPE, Zülküf, (2004), Temettüat Defterlerine göre 19. Yüzyılda Kangal Kazası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ün., Sos. Bil.Ens., Ankara.
- SEYİDOĞLU, Halil, (1999), Ekonomik Terimler, Ansiklopedik Sözlük, Güzem Can Yay., II. Baskı, İstanbul.
- TDV, (1988),TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul.
- ÜÇTEPE, Hüseyin, (2006), 1844 Tarihli Temettüat Defterleri Çerçevesinde Sivas Eyaletine Bağlı Artukâbâd (Artova-Sulusaray-Yeşilyurt) Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ZABUN, Sezgin, 2013, Sivas 1844-1845 Temettüat Defterleri, Buruciye Yay., SİVAS.
- ZABUN, Sezgin, 2014, "Osmanlı Devleti 1845 Temettüat Defterleri Kayıtlarında İbrala Karyesi", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi 15 (2), 187-204, SİVAS.